

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

УЧАСНИКІВ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ВІДНОВЛЕННЯ, ОХОРОНА Й ЗБЕРЕЖЕННЯ
РОСЛИННОГО СВІТУ ЛІСІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ТЕХНОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ
ТА ЗМІН КЛІМАТУ»**

(15-16 жовтня 2019 року)

Київ - 2019

УДК 582.475

МОДЕЛЮВАННЯ ЗРАЗКА ПЛЮСОВОГО ДЕРЕВА СОСНИ КЕДРОВОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ В КАРПАТСЬКОМУ ВИСОКОГІР'І

М.М. Сішук, молодший науковий співробітник

Р.М. Яцик, кандидат сільськогосподарських наук

Ю.Д. Кацуляк, кандидат сільськогосподарських наук

*Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва
ім. П.С. Пастернака (м. Івано-Франківськ, Україна)*

Сосна кедрова європейська (*Pinus cembra* L.) – післяльодовиковий релікт і цінна лісоутворювальна порода у високогір'ї Українських Карпат, де цей червонокнижний вид трапляється у природних деревостанах. Займаючи кам'янисті розсипища, вони відіграють значну ґрунтоутворюючу, ґрунтозахисну і водорегулюючу роль. Дотепер у природних карпатських лісах ця порода збереглася у важкодоступних умовах Горган (зрідка – Чорногори) на висотах переважно 1100–1500 м над рівнем моря у вологих і сирих суборах, де утворює мішані з ялиною деревостани, а також заходить у боріві зарості гірської сосни.

Загальна площа деревостанів з участю сосни кедрової європейської в регіоні становить близько 6,3 тис. га, а редукована – лише біля 250 га. Майже 92% їх ростуть на Івано-Франківщині. Різновікові кедрово-ялинові ліси порівняно з чистими одновіковими ялинниками більш стійкі, а запас стовбурної деревини в них може сягати $400 \text{ м}^3 \text{ га}^{-1}$. Домішка сосни кедрової у складі лісів рідко перевищує 0,5 одиниць, а в найбільш поширених кедрово-ялинових деревостанах – 0,3–0,1. Чисті куртини кедрів зустрічаються рідко.

Збереженню, відновленню і розширенню лісів з участю сосни кедрової європейської сприятиме його штучне відновлення на основі селекції. В обстежених нами деревостанах доля участі цього виду становить 40–80%. За віком різняться від 130 до 310 років. Повнота деревостанів – 0,5–0,7, бонітет – IV–V, середня висота – 13–20 м, середній діаметр – 23–36 см, запас – $120\text{--}250 \text{ м}^3 \text{ га}^{-1}$. Співвідношення між висотою і діаметром дерев, які слугують показником адаптивності, індикатором стійкості до кліматичних чинників та екологічної валентності становить 0,45–0,65.

Нами вивчена селекційно-формова структура деревостанів, у яких виявлено 10,1% плюсових дерев першої і другої категорій (3,2% та 6,9%), нормальних – 57,5%, мінусових дерев – 32,4%.

За формами крон виділяється чотири основних групи дерев: із колоноподібними, конусоподібними, округлими і овальними кронами. Домінують дерева з овальними і округлими кронами, яких тут понад

56%. Представництво кожної з груп є досить близьким і різниться від 20,7 до 30,6%. Біля 70% дерев з колоноподібними, конусоподібними та округлими кронами віднесені до нормальних. Така ж кількість їх з овальними кронами є мінусовими. Найменше мінусових дерев спостережено серед біотипів із округлими кронами (лише 10,6%), натомість їх найбільше серед плюсових (18,3%).

Виділено форми з лускатоподібним, пластинкоподібним, повздовжньо-тріщинуватим і гладким ритидомом коричневого, сірого і коричнювато-сірого забарвлення. Переважають дерева з лускатоподібним ритидомом, яких виявлено в деревостанах 63,2%. З пластинкоподібним їх 25,4%, повздовжньо-тріщинуватим – 8,7, а з гладким ритидомом – 2,7%. Майже половина дерев мають коричневе забарвлення ритидома (46,7%), менша кількість – сіре (37%) і значно менше (16,3%) – коричнювато-сіре.

Спостерігається тісний кореляційний взаємозв'язок між типами та забарвленням ритидома з одного боку і селекційними категоріями дерев, з іншого. Найкращі дерева зустрічаються з лускатоподібним ритидомом (плюсові I кат. – 100 %, плюсові II кат. – 61 %) коричневого кольору (плюсові I кат. – 62 %, плюсові II кат. – 61 %), деревам мінусової категорії властивий пластинкоподібний ритидом сірого забарвлення, а повздовжньо-тріщинуватий і гладкий ритидом різного кольору – для нормальних дерев.

Плюсові дерева сосни кедрової європейської перевищують середні показники деревостанів за висотою на 10–50%, за діаметром – на 10–70%. Довжина крони в них, зазвичай, становить 30–70%, безсучкової зони 20–30% – від загальної висоти дерева.

Найбільш розповсюдженими вадами сосни кедрової європейської є погана очищуваність стовбурів від сучків, що є її особливістю, а також кривизна стовбурів та їх збіжистість, багатoverхівковість і суховерхівковість та наявність пасинків. Більшість вад зумовлені негативною дією екстремальних умов навколишнього середовища і значним віком дерев.

Змодельований нами зразок плюсового дерева може бути використаний в подальшому для відбору й атестації найкращих дерев сосни кедрової європейської та розвитку на їх основі плюсової селекції і плантаційного (особливо клонового) насінництва.